

nam prius coloratum erat. Sic igitur cum fit aliquid ens, ut homo, vel lapis; homo quidem per se fit, quia ex non homine; ens autem per accidens, quia non ex non ente simpliciter, sed ex non ente hoc, ut Philosophus dicit in I. Physic. text. comm. LI. Cum ergo aliquid fit omnino ex non ente, ens per se fiet. Oportet igitur quod ab eo qui est per se causa essendi, procedat: nam effectus proportionaliter reducuntur in causas. Hoc autem est primum ens solum, quod est causa entis, in quantum huiusmodi est; alia vero sunt causa essendi per accidens, & non per se. Cum igitur producere ens ex non ente præexistente, sit creare, oportet quod solius Dei sit creare.

Hinc autem veritati sacræ Scripturæ auctoritas attestatur, quæ Deum omnia creasse affirmat, Gen. I. *In principio creavit Deus cælum, & terram.* Damascenus etiam in II. Lib. orthod. Fidei dicit: *Quicumque vero ajunt Angelos creatores esse cujuscumque substantiæ, hi omnes sunt patris sui diaboli filii: creaturæ enim existentes non sunt creatores.*

Per hoc autem destruitur quorundam Philosophorum, Avicennæ IX. Metaph. tract. IV. error, qui dixerunt, Deum creasse primam substantiam separatam, & ab ea fuisse creatam secundam, & sic quodam ordine usque ad ultimam.

CAPUT XXII.

Quod Deus sit omnipotens.

I. Part. quest. xxv. art. 3. & in I. Sentent. dist. xx. art. 1. & 2.

EX hoc autem apparet quod divina virtus non determinatur ad aliquem unum effectum.

1. Si enim solius Dei creare est, ab ipso immediate producta esse oportet quæcumque à sua causa produci non possunt nisi per modum creationis. Huiusmodi autem sunt omnes substantiæ separata, quæ non sunt compositæ ex materia & forma, quas nunc esse supponatur; & similiter omnis materia corporalis. Hæc igitur diversa existentia, prædictæ virtutis immediate effectus sunt. Nulla autem virtus producens immediate plures effectus non ex materia, est determinata ad unum effectum. Dico autem immediate, quia si per media produceret, posset provenire diversitas ex parte mediarum causarum. Dico etiam non ex materia, quia idem agens & eadem actione causat diversos effectus secundum materiæ diversitatem; sicut calor ignis, qui indurat lutum, & liquefacit ceram. Dei igitur virtus non est determinata ad unum effectum.

2. Item. Omnis virtus perfecta ad ea omnia se extendit ad quæ suus per se, & proprius effectus se extendere potest, sicut ædificativa ad omnia se extendit, si perfecta sit, quæ possunt rationem habere dominus. Virtus autem divina est per se causa essendi, & esse est ejus proprius effectus, ut ex supra dictis, cap. præced. patet. Ergo ad omnia illa se extendit quæ rationi entis non repugnant: si enim in quemdam tantum effectum virtus ejus posset, non esset per se causa entis in quantum huiusmodi, sed huius entis. Rationi autem entis repugnat oppositum entis, quod est non ens. Omnia igitur Deus potest quæ in se rationem non entis non includunt. Hæc autem sunt quæ contradictionem non implicat. Relinquitur igitur quod quidquid contradictionem non implicat, Deus potest.

3. Adhuc. Omne agens agit in quantum actu est.

Secundum igitur modum actus uniuscujusque agentis, est modus suæ virtutis in agendo: homo enim generat hominem, & ignis ignem. Deus autem est actus perfectus, in se omnium perfectiones habens, ut supra cap. xxviii. I. Lib. ostensum est. Est igitur sua virtus activa perfecta, ad omnia se habens, quæcumque non repugnant rationi ejus quod est esse in actu. Hoc autem est solum quod contradictionem implicat. Omnia igitur præter hoc Deus potest.

4. Amplius. Omni potentia passivæ respondet potentia activa: potentia enim propter actum est, sicut materia propter formam. Non potest autem ens in potentia consequi quod sit actu nisi per virtutem alicujus existentis in actu. Otiosa esset igitur potentia, nisi esset virtus activa agentis quæ eam in actum reducere possit, quum tamen nihil sit otiosum in rebus naturæ: & per hunc modum videmus quod omnia quæ sunt in potentia materiæ generabilium, & corruptibilium, possunt reduci in actum per virtutem activam, quæ est in corpore cælesti, quod est primum principium activum in natura. Sicut autem corpus cæleste est primum agens respectu corporum inferiorum, ita Deus est primum agens respectu totius entis creati. Quidquid igitur est in potentia entis creati, totum hoc Deus per suam virtutem activam facere potest. In potentia autem entis creati est omne quod enti creato non repugnat; sicut in potentia naturæ humanæ sunt omnia quæ naturam humanam non tollunt. Omnia igitur Deus potest.

5. Præterea. Quod effectus aliquis non subsit potentia alicujus agentis, potest ex tribus contingere. Uno modo per hoc quod non habet cum agente affinitatem, vel similitudinem: agens enim omne agit sibi simile aliquo modo: unde virtus quæ est in semine hominis, non potest producere brutum, vel plantam; hominem autem potest, qui tamen prædicta excedit. Alio modo propter excellentiam effectus qui transcendit proportionem virtutis activæ; sicut virtus activa corporalis non potest producere substantiam separatam. Tertio modo propter materiam determinatam ad effectum, in quam agens agere non potest; sicut carpentarius non potest facere serram, quia sua arte non potest agere in ferrum, ex quo fit serra. Nullo autem istorum modorum potest aliquis effectus subtrahi divinæ virtuti: neque enim propter dissimilitudinem effectus aliquid ei impossibile esse potest; quum omne ens, in quantum habet esse, sit ei simile, ut supra cap. xv. ostensum est: nec etiam propter effectus excellentiam; cum ostensum sit Lib. I. cap. xxviii. & xli. quod Deus est super omnia entia in bonitate, & perfectione: nec iterum propter defectum materiæ; quum ipse sit causa materiæ, quæ non est possibilis causari nisi per creationem: ipse etiam in agendo non requirit materiam, cum nullo præexistente rem in esse producat; & sic propter materiæ defectum, ejus actio impediri non potest ab effectus productione. Restat igitur quod divina virtus non determinetur ad aliquem effectum, sed simpliciter omnia potest; quod est eum esse omnipotentem.

Hinc est etiam quod divina Scriptura fide tenendum hoc tradit: dicitur enim Gen. xvii. 1. ex ore Dei: *Ego Deus omnipotens: ambula coram me. & esto perfectus*; & Job xlii. 2. *Scio quia omnia potest*; & Lucæ I. 37. ex ore Angeli: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

Per hoc autem evacuatur quorundam Philosophorum error, Avicennæ tract. IX. Metaph. cap. IV. & Aver. II. cæli text. xxxv. & VIII. Physic. & XII. Metaph. qui posuerunt, à Deo immediate produci unum

unum effectum tantum, quasi virtus ejus ad illius productionem determinata esset; & quod Deus non potest aliquid facere, nisi secundum quod cursus rerum naturalium se habet: de quibus dicitur Job xxii. 17. *Quasi nihil possit Omnipotens æstimabant eum.*

CAPUT XXIII.

Quod Deus non agit per necessitatem naturæ.

EX hoc autem ostenditur quod Deus agit in creaturis non ex necessitate naturæ, sed per arbitrium voluntatis.

1. Omnis enim agentis per necessitatem naturæ, virtus determinatur ad unum effectum: & inde est quod omnia naturalia semper veniunt eodem modo, nisi sit impedimentum; non autem voluntaria. Divina virtus autem non ordinatur ad unum effectum tantum, ut supra cap. xxii. ostensum est. Deus igitur non agit per necessitatem naturæ, sed per voluntatem.

2. Adhuc. Quidquid non implicat contradictionem, subest divinæ potentia, ut ostensum est cap. præc. Multa autem non sunt in rebus creatis, quæ tamen si essent, contradictionem non implicarent, sicut patet præcipue circa numerum, & quantitatem, & distantias stellarum, & aliorum corporum: in quibus si aliter se haberet ordo rerum, contradictio non implicaretur. Multa igitur subsunt divinæ potentia quæ in rerum natura non inveniuntur. Quicumque autem eorum quæ potest facere, quædam facit, & quædam non facit, agit per electionem voluntatis, & non per necessitatem naturæ. Deus igitur non agit per necessitatem naturæ, sed per voluntatem.

3. Item. Unumquodque agens hoc modo agit secundum quod similitudo facti est in ipso: omne enim agens agit sibi simile. Omne autem quod est in altero, est in eo per modum ejus in quo est. Quum igitur Deus sit per essentiam suam intelligens, ut supra cap. xlii. I. Lib. probatum est; oportet quod similitudo effectus sui sit in eo per modum intelligibilem. Igitur per intellectum agit. Intellectus autem non agit aliquem effectum nisi mediante voluntate, cujus objectum est bonum intellectum, quod movet agentem ut finis. Deus igitur per voluntatem agit, non per necessitatem naturæ.

4. Amplius. Secundum Philosophum IX. Metaphys. text. com. xvi. duplex est actio: una quæ manet in agente, & est perfectio ipsius, ut videre; alia quæ transit in exteriora, & est perfectio facti, sicut comburere in igne. Divina autem actio non potest esse de genere illarum actionum quæ non sunt in agente, quum sua actio sit sua substantia, ut in primo Lib. cap. xlv. ostensum est. Oportet igitur quod sit de genere illarum actionum quæ sunt in agente, & sunt quasi perfectio ipsius. Huiusmodi autem non sunt nisi actiones cognoscentis, & appetentis. Deus igitur cognoscendo, & volendo agit, & operatur: non igitur per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis.

5. Adhuc. Deum agere propter finem, ex hoc manifestum esse potest quod universum non est à casu, sed ad aliquid bonum ordinatur, ut patet per Philosophum in XII. Metaphys. text. com. lxi. Primum autem agens propter finem oportet esse agens per intellectum, & voluntatem: ea enim quæ intellectu carent, agunt propter finem sicut in finem ab alio directa; quod quidem in artificialibus patet, nam

sagittæ motus est ad determinatum signum ex directione sagittantis; simile autem esse oportet in naturalibus: ad hoc enim quod aliquid directe in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipsius finis, & ejus quod est ad finem, & debitæ proportionis inter utrumque, quod solum intelligentis est. Cum igitur Deus sit primum agens, non agit per necessitatem naturæ, sed per intellectum, & voluntatem.

6. Præterea. Quod per se agit, prius est eo quod per aliud agit: omne enim quod est per aliud, reducitur in id quod est per se, ne in infinitum procedatur. Qui autem suæ actionis non est dominus, non per se agit: agit enim quasi ab alio actu, non quasi per se ipsum agens. Oportet igitur primum agens hoc modo agere quod sui actus dominus sit. Non est autem aliquis dominus sui actus nisi per voluntatem. Oportet igitur Deum, qui est primum agens, per voluntatem agere, non per naturæ necessitatem.

7. Adhuc. Primo agenti debetur prima actio, sicut & primo mobili primus motus. Sed naturaliter actio voluntatis est prior quam actio naturæ: illud enim naturaliter prius est quod est perfectius, licet in unoquoque sit tempore posterius. Actio autem agentis per voluntatem, est perfectior: quod ex hoc patet quod perfectiora sunt ea apud nos quæ per voluntatem agunt, quam quæ per naturæ necessitatem. Ergo Deo, qui est primum agens, debetur actio quæ est per voluntatem.

8. Amplius. Ex hoc item apparet quod ubi conjungitur utraque actio, superior est virtus quæ agit per voluntatem, ea quæ agit per naturam, & utitur ea quasi instrumento: nam in homine superior est intellectus, qui agit per voluntatem, quam anima vegetabilis, quæ agit per naturæ necessitatem. Divina autem virtus est suprema in omnibus entibus. Igitur ipsa agit in res omnes per voluntatem, non per naturæ necessitatem.

9. Item. Voluntas habet pro objecto bonum secundum rationem boni; natura autem non attingit ad communem rationem boni, sed ad hoc bonum quod est sua perfectio. Quum igitur omne agens agat secundum quod ad bonum intendit, quia finis movet agentem; oportet quod agens per voluntatem ad agens per necessitatem naturæ comparetur sicut agens universale ad agens particulare. Agens autem particulare se habet ad agens universale sicut ea quæ posterius sunt, & sicut ejus instrumentum. Ergo oportet quod primum agens sit voluntarium, & non per necessitatem naturæ agens.

Hanc etiam veritatem divina Scriptura nos docet: dicitur enim in Psalm. cxxxiv. 6. *Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit*; & Ephes. I. 11. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Et Hilarius in Lib. de Synod. art. 24. *Omnibus creaturis substantiam voluntas Dei attulit*; & infra: *Talia enim cuncta creata sunt, qualia ea Deus facere voluit.*

Per hoc etiam removetur error quorundam Philosophorum, qui dicebant, Deum agere per naturæ necessitatem.

CAPUT XXIV.

Quod Deus per suam sapientiam agit.

EX hoc autem apparet quod Deus effectus suos producit secundum suam sapientiam.

1. Voluntas enim ad agendum ex aliqua apprehensione movetur: bonum enim apprehensum est objectum voluntatis. Deus autem est agens per volun-

luntatem, ut ostensum est cap. xxiiii. Quum igitur in Deo non sit nisi intellectualis apprehensio, nihilque intelligat nisi intelligendo se, quem intelligere est sapientem esse; relinquatur quod omnia Deus secundum suam sapientiam operatur.

2. Item. Omne agens agit sibi simile: unde oportet quod secundum hoc agat unumquodque agens, secundum quod habet similitudinem sui effectus, sicut ignis calefacit secundum modum sui caloris. Sed in quolibet agente per voluntatem, in quantum huiusmodi, est similitudo sui effectus secundum intellectus apprehensionem: si enim solum secundum naturam dispositionem inesset similitudo effectus agentis voluntario, non ageret nisi unum, quia ratio naturalis unius est una tantum. Omne igitur agens voluntarium producit effectum secundum rationem sui intellectus. Deus autem agit per voluntatem, ut ostensum est. Igitur per sapientiam sui intellectus res in esse producit.

3. Amplius. Secundum Philosophum in I. Metaphys. cap. ii. ordinare, sapientis est: ordinatio enim aliorum fieri non potest nisi per cognitionem habitudinis, & proportionis ordinatorum ad invicem, & ad aliquid aliud, quod est finis eorum: ordo enim aliorum ad invicem est propter ordinem eorum ad finem. Cognoscere autem habitudines, & proportionem aliorum ad invicem, est solius habentis intellectum; iudicare autem de aliquibus per causam altissimam, sapientis est; & sic oportet quod omnis ordinatio per sapientiam alicujus intelligentis fiat: unde & in mechanicis ordinatorum aedificiorum, sapientes illius artificii dicuntur. Res autem quae sunt à Deo productae, ordinem ad invicem habent non casualem, quum sint semper, vel ut in pluribus: & sic patet quod Deus res in esse produxit eas ordinando. Deus igitur per suam sapientiam res in esse produxit.

4. Adhuc. Ea quae sunt à voluntate, vel sunt agibilia, sicut actus virtutum, qui sunt perfectiones operantis, vel transeunt in exteriorem materiam, quae factibilia dicuntur: & sic patet quod res creatae sunt à Deo sicut factae. Factibile autem ratio est ars, sicut dicit Philosophus. Comparantur ergo omnes res creatae ad Deum sicut artificia ad artificem. Sed artifex per ordinem suae sapientiae, & intellectus artificia in esse producit. Ergo & Deus omnes creaturas per ordinem sui intellectus fecit.

Hoc autem divina auctoritate confirmatur: nam dicitur in Psalm. ciiii. 24. *Omnia in sapientia fecisti: & Prov. iiii. 19. Dominus sapientia fundavit terram.*

Per hoc autem excluditur quorundam error, qui dicebant, omnia ex simplici divina voluntate dependere absque aliqua ratione.

CAPUT XXV.

Qualiter Deus omnipotens, dicatur quaedam non posse.

I. Part. quest. xxv. art. 3. & 4.

EX praemissis autem accipi potest quod quamvis Deus sit omnipotens, aliqua tamen dicitur non posse.

1. Ostensum est enim supra cap. xvi. in Deo esse potentiam activam; potentiam vero passivam in Deo non esse, ut supra in primo Libro ostensum est. Secundum autem utramque potentiam dicimur posse.

(1) *An redundat posse? an vero pro sunt legendum est?*

Illam igitur Deus non potest quae (1) posse potentiae passivae sunt.

Quae autem huiusmodi sint, investigandum est. Primo quidem igitur potentia activa est ad agere, potentia autem passiva ad esse: unde in illis solis est potentia ad esse quae materiam habent contrarietati subiectam. Quum igitur in Deo potentia passiva non sit, quidquid ad suum esse non pertinet, Deus non potest: non potest igitur Deus esse corpus, aut aliquid huiusmodi.

2. Adhuc. Huiusmodi potentiae passivae motus, actus est. Deus igitur, cui potentia passiva non competit, mutari non potest. Potest autem ulterius ostendi, & concludi, quod non potest mutari secundum singulas mutationum species, ut quod non potest augeri, vel minui, aut alterari, aut generari, aut corrumpi.

3. Amplius. Quum deficere quoddam corrupti sit, sequitur quod in nullo deficere potest.

4. Praeterea. Defectus omnis secundum privationem aliquam est. Privationis autem subiectum potentia materiae est. Nullo igitur modo potest deficere.

5. Adhuc. Quum fatigatio sit per defectum virtutis, oblivio autem per defectum scientiae; patet quod neque fatigari, neque oblivisci potest.

6. Amplius. Neque vinci, neque violentiam pati: haec enim non sunt nisi eius quod natum est moveri. Similiter autem neque poenitere potest, neque irasci, aut tristari; quum haec omnia imperfectionem, & passionem, & defectum sorent.

7. Rursus. Quia potentiae activae obiectum, & effectus est ens factum; nulla autem potentia operationem habet ubi deficit ratio sui obiecti, sicut visus non videt deficientem visibili in actu; oportet quod Deus dicatur non posse quidquid est contra rationem entis in quantum est ens, vel facti entis in quantum est factum.

Quae autem sint huiusmodi, inquirendum est. Primo quidem igitur contra rationem entis est quod entis rationem tollit. Tollitur autem ratio entis per suum oppositum, sicut ratio hominis per oppositum eius, vel partium ipsius: oppositum autem entis est non ens. Hoc igitur Deus non potest ut faciat simul unum & idem esse, & non esse, quod est contradictoria esse simul.

8. Adhuc. Contradictio in contrariis, & privative oppositis includitur: sequitur enim quod si est album, & nigrum, quod sit album, & non album; & si est videns, & caecum, quod sit videns, & non videns: unde eiusdem rationis est quod Deus non possit facere opposita simul inesse eidem secundum idem.

9. Amplius. Ad remotionem cujuslibet principii essentialis sequitur remotio ipsius rei. Si igitur Deus non potest facere rem simul esse, & non esse, nec etiam potest facere quod rei desit aliquid suorum principiorum essentialium, ipsa remanente, sicut quod homo non habeat animam.

10. Praeterea. Quum principia quarundam scientiarum, ut Logicae, Geometriae, & Arithmeticae, sumantur ex solis principiiis formalibus rerum, ex quibus essentia rei dependet; sequitur quod contraria horum principiorum Deus facere non possit, sicut quod genus non sit praedicabile de specie, vel quod linea ducta à centro ad circumferentiam non sint aequales, aut quod triangulus rectilineus non habeat tres angulos aequales duobus rectis.

Hinc

11. Hinc etiam patet quod Deus non potest facere quod praeteritum non fuerit, nam hoc etiam contradictionem includit: ejusdem namque necessitatis est aliquid esse dum est, & aliquid fuisse dum fuit.

12. Sunt etiam quaedam quae repugnant rationi entis facti, in quantum huiusmodi, quae etiam Deus facere non potest: nam omne quod facit Deus, oportet esse factum. Ex hoc autem patet quod Deus non potest facere Deum. Nam de ratione entis facti est quod esse suum ex alia causa dependeat; quod est contra rationem ejus quod dicitur Deus, ut ex superioribus, Lib. I. cap. xiiii. patet.

13. Eadem etiam ratione non potest Deus facere aliquid aequale sibi: nam id cuius esse ab alio non dependet, prius est in essendo, & in ceteris dignitatibus; eo quod ab alio dependet; quod ad rationem entis facti pertinet.

14. Similiter etiam Deus facere non potest quod aliquid conservetur in esse sine ipso: nam conservatio esse uniuscujusque dependet à causa sua, unde oportet quod remota causa, removeatur & effectus. Si igitur res aliqua possit esse quae à Deo non conservaretur in esse, non esset effectus ejus.

15. Rursus. Quia ipse est per voluntatem agens, illa non potest facere quae non potest velle. Quae autem velle non possit, considerari potest, si accipiamus qualiter in divina voluntate necessitas esse possit. Nam quod necesse est esse, impossibile est non esse; & quod impossibile est esse, necesse est non esse. Patet autem ex hoc quod non potest Deus facere se non esse, vel non esse bonum, aut beatum: quia de necessitate vult se esse, bonum esse, & beatum, ut in I. Lib. cap. lxxx. ostensum est.

16. Item. Ostensum est supra quod Deus non potest velle aliquid malum: unde patet quod Deus peccare non potest. Similiter ostensum est supra I. Lib. c. xcv. quod Dei voluntas non potest esse mutabilis. Sic igitur non potest facere id quod est à se volitum non impleri.

Sciendum tamen, quod hoc alio modo dicitur non posse à praemissis: nam praemissa Deus simpliciter nec velle, nec facere potest; huiusmodi autem Deus quidem facere velle potest, si ejus voluntas, vel potentia absolute consideretur, non autem si consideretur praesupposita voluntate de opposito: nam voluntas divina respectu creaturarum, necessitatem non habet nisi ex suppositione, ut in I. Lib. cap. lxxxiiii. ostensum est. Et ideo omnes istae locutiones, *Deus non potest facere contraria his quae disposuit facere*, & quaecumque similiter dicuntur, intelliguntur compositae: sic enim implicat suppositionem divinae voluntatis de opposito. Si autem intelligantur divise, sunt falsae, quia respiciunt potentiam, & voluntatem Dei absolute.

Sicut autem Deus agit per voluntatem, ita & per intellectum, & scientiam, ut ostensum est c. xxi. & xxiv. Pari igitur ratione non potest facere quae se facturum non praescivit, aut dimittere quae se facturum praescivit: quia non potest facere quae facere non vult, aut dimittere quae vult. Eodem modo conceditur, & negatur utrumque, scilicet ut praedicta non posse dicatur, non quidem absolute, sed sub conditione, vel suppositione.

17. Praeterea. Divina scientia comparatur ad res ab ipso productas sicut scientia artificis ad res artificiatas. Quaelibet autem ars se extendit ad omnia quae possunt contineri sub genere subiecto illius artis, sicut ars aedificatoria ad omnes domos: genus autem subiectum divinae artis est ens; quum ipse per suum intellectum sit universale principium entis, ut supra cap. xvi. & xxiv. ostensum est. Igitur intellectus divinus ad omnia quibus entis ratio non repugnat, suam causalitatem extendit. Huiusmodi vero omnia, quantum est de se, nata sunt sub ente contineri. Non igitur divinus intellectus ad aliquos determinatos effectus coarctatur. Hinc est quod in Psalm. cxlvi. 3. dicitur: *Magnus Dominus, & magna virtus ejus, & sapientia ejus non est numerus.*

Per hoc autem excluditur quorundam Philosopho-

CAPUT XXVI.

Quod divinus intellectus ad determinatos effectus non coarctatur.

Quoniam autem ostensum est quod divina potentia ad determinatos effectus non limitatur; ad hoc per hoc quod de necessitate naturae non agit, sed per intellectum, & voluntatem; ne cui forte videatur quod ejus intellectus, vel scientia ad determinatos effectus solummodo possit extendi, & sic agat ex necessitate scientiae, quamvis non ex necessitate naturae: restat ostendere quod ejus scientia, vel intellectus nullis effectuum limitibus coarctatur.

Ostensum est enim supra cap. xli. I. Lib. quod Deus omnia alia quae à Deo produci possunt, comprehendit, suam essentiam intelligendo; in quo omnia huiusmodi esse necessarium est per aliqualem similitudinem, sicut effectus virtute sunt in causa. Si igitur potentia divina ad determinatos effectus non coarctatur, ut supra cap. xxi. ostensum est, necessarium est & de ejus intellectu similem sententiam proferre.

Adhuc. Divinae essentiae infinitatem supra I. Lib. cap. xlvi. ostendimus. Infinitum autem, quantalibet additione finitorum facta, adaequari non potest, quin in infinitum excedat quantalibet finita, etiamsi numero infinita existant; nihil autem aliud praeter Deum constat esse secundum essentiam infinitum, quum omnia alia secundum essentiam rationem sub determinatis generibus, & speciebus concludantur. Quomocumque igitur divini effectus, & quantumcumque comprehendantur, semper in divina essentia est ut eos excedat, & ita plurimum ratio esse possit. Divinus igitur intellectus, qui perfecte divinam essentiam cognoscit, ut supra cap. xlvi. I. Lib. I. ostensum est, omnem infinitatem effectuum transcendit: non igitur ex necessitate ad hos vel ad illos effectus coarctatur.

Item. Supra cap. lxxx. I. Lib. ostensum est quod divinus intellectus infinitorum est cognitior Deus autem per sui intellectus scientiam res producit in esse. Causalitas igitur divini intellectus ad finitos effectus non coarctatur.

Amplius. Si divini intellectus causalitas ad effectus aliquos, quasi de necessitate agens, coarctaretur, hoc esset respectu illorum qui ab eo prodirentur in esse. Hoc autem esse non potest; quum supra I. Lib. cap. lxxv. ostensum sit quod Deus intelligit etiam quae nec sunt, nec erunt, nec fuerunt. Non igitur Deus agit ex necessitate sui intellectus, vel scientiae.

Praeterea. Divina scientia comparatur ad res ab ipso productas sicut scientia artificis ad res artificiatas. Quaelibet autem ars se extendit ad omnia quae possunt contineri sub genere subiecto illius artis, sicut ars aedificatoria ad omnes domos: genus autem subiectum divinae artis est ens; quum ipse per suum intellectum sit universale principium entis, ut supra cap. xvi. & xxiv. ostensum est. Igitur intellectus divinus ad omnia quibus entis ratio non repugnat, suam causalitatem extendit. Huiusmodi vero omnia, quantum est de se, nata sunt sub ente contineri. Non igitur divinus intellectus ad aliquos determinatos effectus coarctatur. Hinc est quod in Psalm. cxlvi. 3. dicitur: *Magnus Dominus, & magna virtus ejus, & sapientia ejus non est numerus.*

Per hoc autem excluditur quorundam Philosopho-

phorum positio dicentium, quod ex hoc quod Deus se ipsum intelligit, fluit ab ipso de necessitate talis rerum dispositio, quasi non suo arbitrio limitet singula, & universa disponat, sicut fides catholica profiteretur. Sciendum tamen, quod quamvis divinus intellectus, ad certos effectus non coarctetur, ipse tamen sibi statuit determinatos effectus, quos per suam sapientiam ordinate producat, sicut Sap. xli. 21. dicitur: *Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti, Domine.*

CAPUT XXVII.

Quod divina voluntas ad determinatos effectus non coarctatur.

EX his etiam ostendi potest quod nec ejus voluntas, per quam agit, ad determinatos effectus necessitatem habet.

1. Voluntatem enim suo subjecto proportionatam esse oportet. Objectum autem voluntatis est bonum intellectum, ut patet ex supradictis Lib. I. cap. lxxxi. Voluntas igitur ad quælibet se nata est extendere, quæ ei intellectus sub boni ratione proponere potest. Si igitur divinus intellectus ad certos effectus non coarctetur, ut ostensum est cap. xxv. relinquatur quod nec divina voluntas determinatos effectus de necessitate producat.

2. Præterea. Nihil agens per voluntatem producat aliquid non volendo. Ostensum est autem supra Lib. I. cap. lxxxi. quod Deus erga alia a se, nihil vult ex necessitate absoluta. Non igitur ex necessitate divinæ voluntatis aliqui effectus procedunt, sed ex ejus libera dispositione.

CAPUT XXVIII.

Qualiter in rerum productione debitum justitiæ invenitur.

Ostendere autem ex prædictis oportet quod Deus non necessitate operatus est in rerum creatione, quasi ex debito justitiæ res in esse produxerit.

1. Justitia enim secundum Philosophum in V. Ethic. cap. 111. ad alterum est, cui debitum reddit. Nihil autem universali rerum productioni præsupponitur, cui aliquid debeatur. Ipsa igitur universalis rerum productio ex debito justitiæ provenire non potuit.

2. Item. Quum justitiæ actus sit reddere unicuique quod suum est, actum justitiæ præcedit actus quo aliquid alicujus suum efficitur, sicut in rebus humanis patet: aliquis enim laborando meretur suum effici quod retributor per actum justitiæ sibi reddit. Ille igitur actus quo primo aliquid suum alicujus efficitur, non potest esse actus justitiæ. Sed per creationem res creata primo incipit aliquid suum habere. Non igitur creatio ex debito justitiæ procedit.

3. Præterea. Nullus debet aliquid alteri nisi per hoc quod aliquo modo dependet ab ipso, vel aliquid accipit ab eo, vel ab altero, ratione cujus alteri debet: sic enim filius est debitor patri, quia accipit esse ab eo; dominus ministro, quia ab eo accipit famulatum quo indiget; omnis homo proximo, propter Deum, a quo bona cuncta suscepimus. Sed Deus a nullo dependet, nec indiget aliquo quod ab altero suscipiat, ut ex supradictis Lib. I. cap. xlii. & ult. manifeste apparet. Deus igitur non produxit res in esse ex aliquo justitiæ debito.

4. Amplius. In quolibet genere, quod propter

se est, est prius eo quod propter aliud. Illud igitur quod est primum simpliciter inter omnes causas, est causa propter se ipsum tantum. Quod autem agit ex debito justitiæ, non agit propter se ipsum tantum; agit enim propter illud cui debet. Deus igitur, quum sit prima causa, & primum agens, res in esse produxit non ex debito justitiæ.

Hinc est quod ad Rom. xi. 35. dicitur: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia:* & Job xli. 2. *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? Omnia quæ sub caelo sunt, mea sunt.*

Per hoc autem excluditur quorundam error, & probare nientium, quod Deus non potest facere nisi quod facit, quia non potest facere, nisi quod debet: non enim ex debito justitiæ res operatur, ut ostensum est.

5. Licet autem universalem rerum productionem nihil creatum præcedat, cui aliquid debitum esse possit, præcedit tamen aliquid increatum, quod est creationis principium. Quod quidem dupliciter considerari potest. Ipsa enim divina bonitas præcedit ut finis, & primum motivum ad creandum, secundum Augustinum, qui dicit, de verb. Apost. serm. xlii. *Quia Deus bonus est, sumas.* Scientia autem ejus, & voluntas præcedunt sicut ea quibus res in esse producuntur. Si igitur ipsam divinam bonitatem absolute consideremus, nullum debitum in creatione rerum invenimus. Dicitur enim uno modo aliquid alicui debitum, ex ordine alterius ad ipsum, quod scilicet in ipsum debet referre quod ab ipso accipit; sicut debitum est benefactori quod ei de beneficiis gratia agantur, in quantum ille qui accipit beneficium, hoc ei debet. Hic tamen modus debiti in rerum creatione locum non habet, quum non sit aliquid præexistens cui posset comperere aliquid Deo debere, nec aliquid ejus beneficium præexistat. Alio modo dicitur aliquid alicui debitum secundum se: hoc enim est ex necessitate alieni debitum quod ad ejus perfectionem requiritur; sicut homini debitum est habere manus, vel virtutem, quia sine his perfectus esse non potest. Divina autem bonitas nullo exteriori indiget ad sui perfectionem: Non est igitur per modum necessitatis ei debita creaturarum productio.

6. Adhuc. Deus voluntate sua res in esse produxit, ut supra cap. xiv. ostensum est. Non est autem necessarium, si Deus suam bonitatem vult esse, quod velit alia a se produci: hujus enim conditionalis antecedens est necessarium, non autem consequens: ostensum est enim in primo Libro cap. lxxx. quod Deus ex necessitate vult suam bonitatem esse, non autem ex necessitate vult alia. Igitur non ex necessitate debetur divinæ bonitati creaturarum productio.

7. Amplius. Ostensum est cap. xxiii. xxvi. xxvii. quod Deus produxit res in esse non ex necessitate naturæ, neque ex necessitate scientiæ, neque ex necessitate voluntatis, neque justitiæ. Nullo igitur modo necessitatis, divinæ bonitati est debitum quod res in esse producantur.

Potest tamen dici esse sibi debitum per modum cujusdam condecientiæ. Justitia autem proprie dicta debitum necessitatis requirit: quod enim ex justitia alicui redditur, ex necessitate juris ei debetur. Sicut igitur creaturarum productio non potest dici fuisse ex debito justitiæ, quia Deus creaturæ sit debitor; ita nec ex tali debito justitiæ, quo suæ bonitati sit debitor, si justitia proprie accipiatur. Large tamen justitia accepta potest dici in creatione rerum justitia, in quantum divinam concedit bonitatem.

Si vero divinam dispositionem consideremus, quomodo Deus disposuit suo intellectu, & voluntate res in esse producere, sic rerum productio ex necessitate divinæ dispositionis procedit. Non enim potest esse quod Deus aliquid se facturum disposuerit quod postmodum ipse non faciat; alias ejus dispositio vel esset mutabilis, vel infirma. Ejus igitur dispositioni ex necessitate debetur quod impleatur. Sed tamen hoc debitum non sufficit ad rationem justitiæ proprie dictæ in rerum creatione: in qua considerari non potest nisi actio Dei creatantis. Ejusdem autem ad se ipsum non est justitia proprie dicta, ut patet per Philosophum in V. Ethicor. cap. 111. Non igitur proprie dici potest, quod Deus ex debito justitiæ res in esse produxit ea ratione, quia per scientiam, & voluntatem se disposuit producatum.

CAPUT XXIX.

Qualiter in productione alicujus creaturæ potest debitum justitiæ inveniri in comparatione posterioris ad priorem.

SI autem alicujus creaturæ productio consideretur, poterit ibi debitum justitiæ inveniri ex comparatione posterioris creaturæ ad priorem. Dico autem priorem non solum tempore, sed natura. Sic igitur in primis divinis effectibus producendis debitum non invenitur, in posteriorum vero productione invenitur debitum, ordine tamen diverso: nam si illa quæ sunt priora naturaliter, sint etiam priora in esse, posteriora ex prioribus debitum trahunt: debitum enim est ut positis causis, habeant actiones per quas producant effectus. Si vero quæ sunt priora naturaliter sint posteriora in esse, tunc è converso priora debitum trahunt a posterioribus; sicut medicinam debitum est præcedere ad hoc quod sanitas consequatur. Utrobique autem hoc commune existit quod debitum, sive necessitas sumitur ab eo quod est prius natura, circa id quod est natura posterior. Necessitas autem quæ est a posteriori in esse, licet sit prius natura, non est absoluta necessitas, sed conditionalis; ut si hoc debet fieri, necesse est hoc prius esse.

Secundum igitur hanc necessitatem in creaturarum productione debitum invenitur tripliciter.

Primo modo, ut sumatur conditionatum debitum a tota rerum universitate ad quamlibet ejus partem, quæ ad perfectionem requiritur universi: si enim tale universum fieri Deus voluit, debitum fuit ut Solem, & aquam faceret, & hujusmodi, sine quibus universum esse non potest.

Secundo, ut sumatur conditionis debitum ex una creatura ad aliam; ut si animalia, & plantas Deus esse voluit, debitum fuit ut celestia corpora faceret hic, ex quibus conservantur; & si hominem esse voluit, oportuit facere plantas, & animalia, & alia hujusmodi, quibus homo indiget ad esse perfectum; quamvis hæc, & illa Deus ex mera fecerit voluntate.

Tertio, ut in unaquaque creatura sumatur conditionale debitum ex suis partibus, & proprietatibus, & accidentibus ex quibus dependet creatura quantum ad esse, vel quantum ad aliquam sui perfectionem; sicut supposito quod Deus hominem facere velle, debitum ex hac suppositione fuit ut animam, & corpus in eo conjungeret, & sensus, & alia hujusmodi adjumenta tam in rînsca, quam extrinseca ei præberet: in quibus omnibus, si recte attenditur, Deus creaturæ debitor non dicitur, sed suæ dispositioni implendæ.

Invenitur autem & alius necessitatis modus in rerum natura, secundum quod aliquid dicitur necessarium absolute: quæ quidem necessitas dependet ex causis prioribus in esse, sicut ex principiis essentialibus, & ex causis efficientibus, sive moventibus. Sed iste modus necessitatis in prima rerum creatione locum habere non potest quantum ad causas efficientes: ibi enim solus Deus causa efficiens fuit, cujus est solius creare, ut supra cap. xxi. ostensum est. Ipse autem non ex necessitate naturæ, sed voluntate operatur, creando, ut supra cap. xxiii. ostensum est. Ea vero quæ voluntate fiunt, necessitatem habere non possunt, nisi ex sola finis suppositione, secundum quam debitum est fini, ut ea sint per quæ pervenitur ad finem. Sed quantum ad causas formales, vel materiales nihil prohibet etiam in prima rerum creatione necessitatem absolutam inveniri: ex hoc enim quod aliqua corpora ex elementis fuerint composita, necessarium fuit ea calida, atque frigida esse; & ex hoc quod aliqua superficies producta est triangularis figuræ, necessarium fuit quod tres angulos æquales duobus rectis haberet. Hæc autem necessitas est secundum ordinem effectus ad causam creatam materialem, vel formalem. Unde secundum hanc Deus debitor dici non potest, sed magis in creaturam debitum necessitatis cadit. In rerum autem propagatione, ubi jam creatura efficiens invenitur, potest esse necessitas absoluta a causa efficiente creata; sicut ex motu Solis inferiora corpora necessario immutantur.

Sic igitur ex prædictis debiti rationibus justitia naturalis in rebus invenitur, & quantum ad rerum creationem, & quantum ad earum propagationem; & ideo Deus dicitur justus, & rationabiliter omnia condidisse, & gubernare.

Sic igitur per prædicta excluditur duplex error; eorum scilicet qui divinam potentiam limitantes dicebant, Deum non posse facere nisi quæ facit, quia sic facere debet; & eorum qui dicunt, quod omnia sequuntur simplicem voluntatem absque aliqua alia ratione, vel quærenda in rebus, vel assignanda.

CAPUT XXX.

Qualiter in rebus creatis esse potest necessitas absoluta.

Licet autem omnia ex Dei voluntate dependant, sicut ex prima causa, quæ in operando necessitatem non habet nisi ex sui propositi suppositione, non tamen propter hoc absoluta necessitas a rebus excluditur, ut sit necessarium nos fieri omnia contingentiæ esse: quod posset alicui videri ex hoc quod a causa sua non de necessitate absoluta fluxerunt, quum soleant in rebus esse contingentes effectus, qui ex causa sua non de necessitate procedunt.

Sunt enim quædam in rebus creatis quæ simpliciter & absolute necesse est esse. Illas enim res simpliciter & absolute necesse est esse in quibus non est possibilitas ad non esse; quædam autem res sic sunt a Deo in esse productæ ut in earum natura sit potentia ad non esse: quod quidem contingit ex hoc quod materia in eis est in potentia ad aliam formam. Ille igitur res in quibus non est materia, vel si est, non est possibilis ad aliam formam, non habent potentiam ad non esse: eas igitur simpliciter & absolute necesse est esse.

Si autem dicatur, quod ea quæ sunt ex nihilo, quantum est de se, in nihilum tendunt; & sic in omnibus creaturis inest potentia ad non esse: manifestum est, hoc non sequi. Dicuntur enim res crea-